

УДК 37.013.42-053.67:077-042.72](045)

DOI: 10.12958/2227-2844-2019-1(324)-1-64-74

Потьомкіна Нанулі Зурабівна,

аспірантка Харківської державної академії культури, м. Харків, Україна.

potemkina.nanuli@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-4269-3824>

ІНТЕРНЕТ-ЗАЛЕЖНІСТЬ У ЮНАЦТВА ЯК ОБ'ЄКТ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРОФІЛАКТИКИ

Активне впровадження й використання інформаційно-комунікаційних технологій, зокрема Інтернету, як могутнього інформаційного джерела в умовах всесвітньої глобалізації, суттєво впливає не тільки на характер суспільного виробництва, а й змінює людство в цілому. Інтернет привертає увагу широкого загалу населення різного віку, освітнього рівня, соціального статусу, етнічного походження та віросповідання. Він впливає на їхній спосіб життя й потреби, на систему життєвих цінностей та ідеалів. Найбільш підвладні цьому впливу індивіди юнацького віку, які знаходяться на межі переходу від дитячих цінностей і поглядів до дорослого світосприйняття. Відсутність зовнішнього контролю у використанні Інтернету та нестійкість ціннісних орієнтацій юні перетворює його на загрозу гармонійному розвитку та здоров'ю нового покоління. Зважаючи на це, проблема Інтернет-залежності все більше викликає зацікавленість педагогів, представників психологічної служби в закладах освіти, діячів влади й науковців у багатьох країнах світу й спонукає до більш фундаментального дослідження й пошуку комплексу профілактичних і корекційних заходів. В Україні питання Інтернет-залежності молоді генерачії розглядається головним чином як постановка проблеми, на відміну від зарубіжних досліджень, які вже вдосконалюють методи й форми профілактики цього явища. Також для вітчизняних досліджень притаманний розгляд феномену здебільшого з позиції психології, медицини, права, у той час, коли найбільше Інтернет-залежність торкається соціального оточення й спотворює соціальний розвиток особистості в соціумі, що є об'єктом досліджень соціальної педагогіки. Соціально-педагогічна профілактика об'єктивно має необхідні інструменти для підтримання позитивного впливу віртуального світу Інтернет і мінімізації негативного для повноцінного соціального виховання в юнацькому віці в умовах інформаційного суспільства, хоча вивчена сьогодні недостатньо.

Загальні закономірності психічних особливостей розвитку юнацького віку та проблеми періодизації висвітлені в працях Е. Еріксона, І. Кона, Л. Виготського, Л. Божовича та ін. Серед сучасних дослідників різних аспектів формування особи юнацького віку слід відзначити: І. Пампуру, яка вивчає особливості особистісного самовизначення; В. Хоронжука –

досліджує психолого-педагогічні особливості старшокласників; Ю. Шайгородського – приділяє увагу дослідженню зміни цінностей в умовах інформаційного суспільства. Інтернет-залежність та особливості комунікації в Інтернет-середовищі розглянуті в сучасних дослідженнях О. Білоуса, О. Каткова, І. Кужеля, А. Рижанової, О. Шапіра. Профілактика в галузі соціальної педагогіки є предметом досліджень в О. Безпалько, М. Галагузової, Н. Грінченко, Н. Заверико, І. Зверєвої, С. Харченка та ін.; соціально-педагогічна профілактика відхилень та подолання проявів девіантної поведінки в юнацькому віці в працях Л. Вольнової, М. Фіцули, І. Фурманова. Питанню комп'ютерної й ігрової залежності в Інтернеті в юні присвячені дослідження К. Аймедова, Т. Бальбот, Л. Юр'євої. Однак, попри помітну зацікавленість науковців до кожної з вищезазначених проблем, питання соціально-педагогічної профілактики Інтернет-залежності в юнацькому віці залишається недостатньо дослідженим як у теоретичному, так і в практичному аспектах.

Метою статті є, на підставі узагальнення ключових психофізичних новоутворень у юнацькому віці, які впливають на формування Інтернет-залежності, обґрунтувати доцільність й ефективність саме соціально-педагогічної профілактики цього негативного соціального явища в юні. Для цього в публікації використано теоретичні методи: аналіз зарубіжних і вітчизняних літературних джерел (психологічного, соціологічного, соціально-педагогічного змісту), метод систематизації, порівняння й узагальнення.

Протягом багатьох десятиріч вчені працювали над теоріями періодизації людського життя й розвитку, розширюючи чи звужуючи межі кожного з етапів. Спираючись на теорії Л. Виготського, Е. Еріксона й сучасні напрацювання О. Бедлінського, враховуємо «біологічне начало» (фізичні перебудови протягом життя) та соціальну ситуацію розвитку, і визначаємо юнацький вік межами «ранньої юності 15-16 та дорослості 17-18 років» (Бедлінський, 2011; Еріксон, 1996). Зважаючи на тенденцію акселерації дітей та інтенсивні видозміни організму, слід відзначити більш швидке статеве дозрівання й наближеність до рівня сформованої дорослої людини в юнаків і дівчат. Такі фізіологічні перетворення пояснюють процес якісних змін усіх показників психічної діяльності (надмірна чутливість і ступінь реагування нервової системи до зовнішніх впливів оточення, імпульсивність і підвищений рівень тривожності тощо), які є першоосновою становлення особи юнацького віку (Павелків, 2015; Еріксон, 1996). Основними психічними новоутвореннями в юнацькому віці, які є визначальними в нашому дослідженні виступають: розвиток рефлексії як усвідомленого процесу самопізнання й подальший процес видозміни почуттів через аналіз власної поведінки та станів (Козирев, 2012; Мирошниченко, 2014); ідентичність, як цілісна характеристика індивідуалізації, а саме – відчуття самостійності, власної ініціативності й компетентності (Козирев, 2012; Іванків, 2015), а також приналежності до соціальної

групи (Павелків, 2015); особистісне самовизначення (Пампура, 2009); внутрішня позиція дорослого (Доскач, 2011); зміни ціннісних орієнтацій через свідоме засвоєння соціальних норм і правил взаємовідносин (Вартанова, 2016) і через нав'язування соціальними мережами, як агентами соціалізації сучасної молоді (Галіч, 2014); самоактуалізація (Пампура, 2009; Спиця-Оріщенко, 2016); самопрезентація (Щекотуров, 2012; Галіч, 2014) і самореалізація в різних видах діяльності (Лещук, 2012). Слід звернути увагу на вікові видозміни соціальних страхів, які також виступають складовими загальної структури особистості юнацького віку й визначають її місце в соціальному середовищі (Прилутская). В. Гузенко дослідив, що провідними страхами в юнацькому віці є: страх втратити сім'ю, любов близької або дорогої людини, друзів; страх втратити гроші й контроль над власним життям; страх невдачі (опинитися гірше за інших); страх показатися не таким, як усі; страх почервоніти; страх відмови в проханні іншим (Гузенко, 2009).

Погоджуємося з думкою Е. Еріксона, що ключовими об'єктами в структурі соціальних відносин виступають групи ровесників, а результатом прогресивного розвитку в цих взаємовідносинах виступає самовизначення, відданість і вірність (Еріксон, 1996). Соціальна ситуація розвитку для особи юнацького віку зумовлена його підготовкою до вступу в самостійне життя: вибір свого шляху, професії; визначення подальших перспектив і ціннісних пріоритетів (Козирев, 2012; Іванків, 2015; Вартанова, 2016). На нашу думку, ці кроки спрямовані на побудову повноцінного майбутнього й можливість максимально реалізувати власний потенціал, перш за все, у професійній сфері, у громадському житті та в сімейних стосунках.

Із середини 90-х років минулого століття світ став свідком великих інформаційно-технологічних, соціально-економічних і політичних перетворень, що віддзеркалились не лише на матеріальному становищі основної більшості сімей, а й на можливості реалізації ними своєї головної задачі – вихованні молодого покоління. Процеси глобалізації нової доби мають значний вплив на соціальний розвиток людини. Вони є не лише проекцією внутрішніх соціокультурних умов, що панують в окремій країні, а й сублімують зміну норм цілого світу (Рижанова, 2009). Вплив суспільства на сімейні цінності та сімейний устрій відбувається через засоби масової комунікації (ЗМК): зросла велика кількість передач, які пропагують вільні стосунки та трансформацію типових ролей жінки і чоловіка; у фільмах видозмінюються стосунки з дорослими, наприклад, з'являється поблажливо-зневажливий відтінок характеру спілкування з боку юні, які почувають себе розкутими в присутності та в розмові зі значно дорослими людьми, іноді навіть проявляють деяку зверхність (Шайгородський, 2009) і надмірну впевненість у собі, коли розмова йде про інформаційно-технологічні тенденції чи інновації; з'являються теледебати, де обговорюються явища, які раніше були невідомі, або приховувалися чи навіть зневажалися в нашому суспільстві, оскільки не відповідали нормам і

принципам тодішнього суспільного устрою: нетрадиційні шлюби; «childfree» (від англ. – вільний від дітей) – свідомо відмова від народження дітей у шлюбі; збільшення кількості розлучень і скорочення тривалості подружніх стосунків; безвідповідальне ставлення молоді до зміни сексуальних партнерів. Крім цього для України характерні зміни: падіння життєвого рівня; масове безробіття, спричинене тотальним закриттям великих підприємств і заводів; зміна усталених цінностей без належної заміни їх новими, що призвели до деформації емоційного комфорту, послаблення моральних норм, поширення хибних ідеалів (Лаврінченко, 2014; Рижанова, 2009; Шайгородський, 2009). Подібний соціальний та емоційний стани, а також постійне перебування в полоні інформаційного перенасичення стало причиною появи нового психічного стану в юнацтва, що робить їх більш уразливими до видозмін особистості та виникнення девіацій, зокрема адиктивних проявів.

«Залежність» – термін міжгалузевого застосування. У широкому значенні поняття він означає підпорядкованість іншим (іншому) при відсутності самостійності, свободи власного вибору (Ушаков, 1960). Психологи підкреслюють наявність відчуття задоволення від стану адикції (Крисько, 2003; Психологическая энциклопедия, 2003), а медики (Червяк, 2012) акцентують увагу на фізичних видозмінах у людини. Термін «Інтернет-залежність» позначається визначеннями: нав'язливе бажання увійти в Інтернет, знаходячись у режимі офлайн, і неспроможність вийти з Інтернету, перебуваючи в режимі онлайн (Goldberg, 1995); «патологічне використання Інтернету» у контексті залежності користувачів від азартних ігор (Young, 1998). М. Гріффітс стверджує, що більшість цих людей не є «наркоманами в Інтернеті», а просто користуються Інтернетом як медіатором, засобом для розпалювання інших адикцій (Griffiths, 2000). Зважаючи на це, у своєму дослідженні спираємося на вже існуючі визначення. Зарубіжними вченими виділені загальні етапи формування Інтернет-залежності людини (Young, 1998), проте, на наш погляд, характерним для юнацтва є те, що, для не до кінця сформованого організму, цей процес відбувається наче в прискореному режимі: від першої спроби, коли відчуваєш інтерес та миттєву психічну сатисфакцію з почуттям полегшення будь-яких життєвих переживань, до моменту перевороту власного життя зі зміною його способу та повного контролю з боку залежного фактору. Перехідні етапи формування адикції полягають у систематичному зверненні до цього способу дії та як наслідок – до патологічного звикання (Suissa, 2013). Узагальнюючи дослідження К. Янг (Young, 1998) і враховуючи психофізичні особливості юнацького віку, слід виокремити чинники, що зумовлюють виникнення Інтернет-залежності: труднощі в спілкуванні й налагодженні міжособистісних зв'язків із однолітками; висока мотивація досягнень, яка не реалізується у реальному соціальному середовищі; занижена або неадекватна самооцінка; невпевненість у своїх силах та в собі; проблеми в сімейних стосунках; емоційна нестабільність; неуспішність у навчанні; внутрішній конфлікт

особистості між тим, ким вона є в реальному житті й тим образом, яким представляє себе у віртуальному просторі. Беручи до уваги наявність п'яти видів Інтернет-залежності (Young, 1998), найбільш привабливими у віртуальному просторі для юнацького віку виступають кібер-ігри, які за своїм змістом зазвичай відображають потреби особи, чи вже набутий соціальний досвід (Аймедов, 2012) і віртуальні соціальні мережі (Young, 1998; Orzack, 1998). Численні платформи для спілкування уособлюють неформальні об'єднання, різновиди субкультур, у яких знаходяться люди (користувачі), пов'язані спільними інтересами, цінностями, мотивами. Ці групи створюються задля задоволення власних потреб, презентації образів «реального Я» і подолання протиріччя зі своїм «публічним Я» (Лавріненко, 2014). У суб'єктів соціальної взаємодії в Інтернеті є можливість самореалізуватися в системі соціальних зв'язків, яка не втілюється в реальному житті.

На шляху подолання проблеми Інтернет-залежності вчені розробляють різні підходи до її вирішення: медико-соціальна реабілітація у відповідних медичних закладах (Катков, 2012; Orzack, 1998) і психофармакологічне лікування (Young, 1998; Аймедов, 2012); створення відповідної нормативно-законодавчої бази для регулювання проблеми Інтернет-залежності й патологічного використання комп'ютера молодим поколінням (Білоус, 2014; Щеліна, Маслова, 2018); психологічна діагностика та психокорекція адиктивного стану Інтернет-залежної людини (Young, 1998; Юр'єва, Бальбот, 2006).

Профілактику Інтернет-залежності розглядають з позиції соціології (так само як і в медицині) здебільшого як систему державних, соціальних, медичних заходів, спрямованих на забезпечення високого рівня здоров'я та попередження хвороби (Петровський, 1983), а також попередження асоціальних явищ і розладів (Крисько, 2003). Проте, вирішуючи проблему успішної профілактики залежності від Інтернету в юнацькому віці, слід звернути увагу на те, що віртуальний простір є складним і багатогранним (його вплив на психічні й соціальні особливості юнаків і дівчат може бути як позитивним, так і негативним у відповідності до соціалізуючих можливостей безконтрольного комп'ютерного середовища) і тому, як відзначала О. Фаблінова, механізми регулювання Інтернет-поведінки потребують як зовнішніх (соціальних), так і внутрішніх (індивідуальних) зусиль (Фаблінова, 2017). Профілактика (від грец. – попередження) – комплекс попередніх заходів для недопущення чого-небудь (Крисько, 2003). Соціальна профілактика виступає одним із напрямів реалізації соціальної політики держави й передбачає здійснення діяльності закладів освіти, соціальної роботи культурних установ, ЗМК тощо, з метою впровадження законодавчих актів держави, направлених на локалізацію негативних явищ у соціальному середовищі й гармонізацію життя людей (Зверєва, 2008). Соціально-педагогічна профілактика передбачає попередження негативних відхилень у процесі соціалізації людини. Відповідно до

змісту соціально-виховної парадигми, яка існує у відповідності до зв'язків соціальної педагогіки з методологією інших наук та їх наукових парадигм (педагогічна, соціологічна, соціальна робота) та спираючись на системний, соціальний і діяльнісний підходи, виділяємо сутність соціально-педагогічної діяльності як триєдність соціальних процесів, що відбуваються в різноманітних інститутах соціуму на різних рівнях взаємодії. Ця діяльність полягає у впливові на: 1) суб'єкта (через безпосередню взаємодію) та його соціальний розвиток, з метою формування в нього позиції активного перетворювача власного соціального оточення у відповідності до особистих потреб і запитів; 2) соціальне середовище (через безпосередню взаємодію), яке завдяки соціально-педагогічним методам (тобто педагогізації), має створювати належні умови для суб'єктів соціальних відносин; 3) налагодити опосередковану суб'єкт-суб'єкту взаємодію соціального середовища й суб'єкта (опосередкований вплив) та контрольований процес соціального виховання, яке передбачає включення людини в соціум, а також вплив на соціальне середовище задля його перетворення для гармонійного розвитку суб'єкта виховного впливу (Рижанова, 2004). Зважаючи на це, соціально-педагогічна профілактика Інтернет-залежності в юні, як один із напрямів соціально-педагогічної діяльності, має ґрунтуватися на своєчасному попередженні негативних факторів сучасного інформаційного суспільства, що зумовлюють відхилення в соціальному розвитку юні, а також на саме юнацтво, спираючись на позитивні новоутворення цього віку, з метою їх успішної адаптації до нових умов сьогодення, продуктивній інтеграції в соціальний простір із можливістю відтворення глобальних норм і ціннісних орієнтацій та гармонійній індивідуалізації молоді особистості. Вона має включати об'єднані зусилля різних фахівців на кожному рівні суспільства, окремого регіону, макросередовища, окремої соціальної групи Інтернет-залежних, індивіду із зазначеною проблемою задля зменшення стихійного впливу соціалізації й підсилення відносно-спрямованої та соціально-контрольованої, а саме: створення позитивного мікросередовища; налагодження взаємодії між батьками і дітьми; інформування населення про проблему й активне залучення закладів освіти, оскільки школа, як один із основних інститутів соціалізації, дозволяє визначити ступінь адаптації дитини до вимог суспільства в цілому та в певній віковій групі зокрема й, разом з цим, допомогти дитині не розчинитися в просторі соціуму, а зберегти та зміцнити власну особистість і творчий потенціал. Усі ці дії мають бути спрямовані на підтримку соціального розвитку юні в умовах інформаційного суспільства як цілісного гармонійного формування суб'єкта соціальних відносин.

На підставі викладеного матеріалу, вбачаємо перспективним напрямом подальшого дослідження – вивчення особливостей соціально-педагогічної профілактики залежності від соціальних мереж у юнацтва.

Список використаної літератури

- 1. Аймедов К. В.** Особливості особистості підлітків, які страждають на комп'ютерну залежність. URL: http://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/journals/2012/NiO_6_2012/1/Aym.htm (дата звернення 03.09.12).
- 2. Бедлінський О. І.** Проблема періодизації підліткового віку в сучасному суспільстві. *Практична психологія та соціальна робота*. 2011. № 2. С. 49–54.
- 3. Білоус О. В.** Психологічні аспекти інтернет-залежності підлітків в Україні. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки*. Київський національний університет імені Т.Шевченка. 2014. № 3. С. 29–33.
- 4. Варганова И. И.** Система ценностей, мотивация и самоотношение: гендерная специфика старшеклассников. *Национальный психологический журнал*. 2016. №4. С. 115–121.
- 5. Выготский Л. С.** Психология развития человека. М.: Смысл; Эксмо, 2005. 1136 с.
- 6. Галіч Т. О.** Соціальні мережі як агент соціалізації молоді. *Сучасні суспільні проблеми у вимірі соціології управління: збірник наукових праць ДонДУУ*. Том XV. Серія «Спеціальної та галузевої соціології». 2014. Вип. 281. С. 250-256.
- 7. Гузенко В. А.** Взаємозв'язок соціальних страхів та мотивації уникнення невдач в юнацькому віці. *Наука і освіта*. 2009. № 6. С. 184-188.
- 8. Доскач С. С.** Аналіз психологічних передумов становлення внутрішньої позиції дорослого у підлітків. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2011. №1. С. 145-156.
- 9. Іванків І. І.** Моделі розвитку ідентичності підлітків в процесі кіберсоціалізації. *Проблеми сучасної психології*. 2016. Вип. 33. С. 194-205.
- 10. Козирєв М. П.** Соціально-психологічні аспекти ідентичності підлітка. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2012. №2. С. 187-197.
- 11. Крисько В.** Словарь-справочник по социальной психологии. Спб.: Питер. 2003. 416 с.
- 12. Лавріненко В. А.** Вплив міжособистісної взаємодії на формування ціннісно-сислової свідомості підлітків-неформалів. *Наука і освіта*. 2014. № 6. С. 70-75.
- 13. Лещук Г. В.** Соціалізація підлітків у процесі дозвіллевої діяльності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2012. Вип. 25. С. 112-115.
- 14. Мирошниченко А. В.** Гендерні особливості самостановлення підлітків. *Наука і освіта*. 2014. №6. С. 85-89.
- 15. Павелків Р. В.** Вікова психологія: підручник. Київ: Кондор, 2015. 2-е вид. 469 с.
- 16. Пампура І. І.** Соціально-педагогічні особливості підліткового та юнацького особистісного самовизначення. *Юридична психологія та педагогіка*. 2009. №2. С. 267–275.
- 17. Прилутская О. А.** Социализация страхов у населения и психологические особенности изменения поведения и отношений. *CREDO NEW: теоретический журнал*. URL: <http://credonew.ru/content/view/104/23/>
- 18. Психологическая энциклопедия.** / под ред. Р. Корсини, А. Ауэрбаха. СПб.: Питер. 2003. 2-е изд. 1096 с.
- 19. Рижанова А. О.** Особливості соціально-виховних комунікацій в умовах інформаційного суспільства. *Соціальні комунікації в стратегіях формування суспільства знань: матеріали міжнародної наукової конференції (Харків, 26-27 лютого 2009 р.)* Харків: ХДАК, 2009 (Ч. 2). С. 34–37.
- 20. Рижанова А. О.** Розвиток

соціальної педагогіки в соціокультурному контексті: дис. ... доктора пед. наук 13.00.05 / Луг. нац. пед. університет імені Тараса Шевченка, 2004. 442 с. **21. Соціальна педагогіка:** мала енциклопедія / за заг. ред. проф. І. Д. Звереві. К.: Центр учбової літератури, 2008. 336 с. **22. Спиця-Оріщенко Н.** Психологічні особливості розвитку особистості в ранньому віці. *Науковий вісник МНУ імені В.О.Сухомлинського психологічні науки.* 2016. №1. С. 198–201. **23. Толковый** словарь русского языка: в 4 т. / под ред. проф. Д. Ушакова. М.: ТЕРРА, 1996. Т. 1. 824 с. **24. Фаблинова О. Н.** Интернет-культура как социальный феномен современности. *Социологический альманах.* 2016. С. 264–270. URL: <https://cyberleninka.ru/article/v/internet-kultura-kak-sotsialnyy-fenomen-sovremennosti> (дата звернення 30.10.2015). **25. Червяк П. І.** Медична енциклопедія. 3-тє вид., допов. Київ: Просвіта, 2012. 1504 с. **26. Шайгородський Ю.** Криза підліткового віку як процес переоцінки цінностей. *Соціальна психологія.* Київ. 2009. № 6. С. 148-153. **27. Щекотуров А. В.** Гендерные самопрезентации подростков на страницах социальной сети «ВКОНТАКТЕ» (социальная диагностика). *Мониторинг общественного мнения.* 2012. №4. С. 80–88. **28. Щелина Т. Т.,** Маслова В. С. Феномен интернет-зависимости как причина девиантного поведения подростков. *Молодой ученый.* 2014. №21.1. С. 143–145. **29. Эриксон Э.** Идентичность: юность и кризис / пер. с англ., общ. ред. и предисл. Толстых А. В. М.: Прогресс, 1996. 344 с. **30. Юрьева Л. Н.,** Бальбот Т. Ю. Компьютерная зависимость: формирование, диагностика, коррекция и профилактика: монография. Днепропетровск: Пороги, 2006. 196 с. **31. Amnon J.Suissa.** Gambling and cyber-addiction as a social problem (some psychological benchmarks). *Canadian social Work review.* 2013. Vol. 30. P. 83-100. **32. Griffiths, M.D.** Internet addiction – Time to be taken seriously? *Addiction Research,* 2000. Vol.8. P.413–418. **33. Orzack, M.H.** Computer addiction: What is it? *Psychiatric Times,* 1998. Vol. 15, № 8. P. 34-38. **34. Young, K.S.** Internet addiction: The emergence of a new clinical disorder. *CyberPsychology and Behavior.* Vol. 1. P. 237-244.

References

1. Aimedov, K. V. (2012). Osoblyvosti osobystosti pidlitkiv, yaki strazhdaiut na kompiuternu zalezhnist. [Personality features of teenagers who suffer from computer dependence]. Retrieved from URL: http://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/journals/2012/NiO_6_2012/1/Aym.htm. [in Ukrainian]. **2. Bedlinskyi, O.I.** (2011). Problema periodyzatsii pidlitkovoho viku v suchasnomu suspilstvi. [The adolescence periodization problem in modern society]. ISSN 2307-5880. 2, 49–54. [in Ukrainian]. **3. Bilous, O.V.** (2014). Psykholohichni aspekty internet-zalezhnosti pidlitkiv v Ukraini. [Psychological aspects of adolescent addiction in Ukraine]. ISSN 2311-214X. 3, 29-33. [in Ukrainian]. **4. Vartanova, Y. Y.** (2016). Systema tseinnostei, motyvatsyia y samootnoshenye: hendernaia spetsyfyka starsheklassnykov. [The system of values, motivation and self-relation: gender specificity of senior pupils]. *National*

Psychological Journal. ISSN 2309-9828. 4, 115–121. [in Ukrainian].

5. Vyigotskiy, L.S. (2005). *Psihologiya razvitiya cheloveka*. [Psychology of human development]. Moscow: Smyisl, Eksmo. 1136. [in Russian].

6. Halich, T.O. (2014). Sotsialni merezhi yak ahent sotsializatsii molodi. [Social media as an agent of socialization of young people]. ISSN 2078-8207. 281, 250–256. [in Ukrainian].

7. Huzenko, V.A. (2009). Vzaiemozv'iazok sotsialnykh strakhiv ta motyvatsii unyknennia nevdach v yunatskomu vitsi. [Interconnection of social fears and motivation to avoid failures in adolescence]. *Science and Education* ISSN 2311-846. 6, 184–188. [in Ukrainian].

8. Doskach, S. S. (2011). Analiz psikhologichnykh peredumov stanovlennia vnutrishnoi pozytsii dorosloho u pidlitkiv. [An analysis of the psychological preconditions for the formation of the internal position of an adult in adolescents]. ISSN 2311-8458. 1, 145–156. [in Ukrainian].

9. Ivankiv, I.I. (2016). Modeli rozvytku identychnosti pidlitkiv v protsesi kibersotsializatsii. [The identity development models of adolescents in the process of cyber socialization]. *Problems of modern psychology*. ISSN 2227-6242. 33, 194–205. [in Ukrainian].

10. Kozyriev, M.P. (2003). Sotsialno-psikhologichni aspekty identychnosti pidlitka. [The adolescent's socio-psychological aspects of the identity]. ISSN 2311-8458. 2, 187-197. [in Ukrainian].

11. Krisko, V. (2003). Slovar-spravochnik po sotsialnoy psihologii. [Dictionary of social psychology]. Spb.: Piter. [in Russian].

12. Lavrinenko, V.A. (2014). Vplyv mizhosobystisnoi vzaiemodii na formuvannia tsinnisno-smyslovoi svidomosti pidlitkiv-neformaliv. [The interpersonal interaction influence on formation of value-semantic consciousness of teenagers-non-formals]. *Science and Education* ISSN 2311-846. 6, 70–75. [in Ukrainian].

13. Leshchuk, H.V. (2012). Sotsializatsiia pidlitkiv u protsesi dozvillievoi diialnosti. [Teenagers socialization in the process of leisure activities]. ISSN 2524-0609. 25, 112–115. [in Ukrainian].

14. Myroshnychenko, A.V. (2014). Henderni osoblyvosti samostanovlennia pidlitkiv. [Gender characteristics of adolescents self-determination]. *Science and Education*. ISSN 2311-846. 6, 85-89. [in Ukrainian].

15. Pavelkiv, R.V. (2015). *Vikova psikhologhiia: pidruchnyk*. [Age psychology: textbook]. Kyiv: Kondor. [in Ukrainian].

16. Pampura, I.I. (2009). Sotsialno-pedahohichni osoblyvosti pidlitkovoho ta yunatskoho osobystisnoho samovyznachennia. [Teenage and youth personal self-determinations' socio-pedagogical features]. ISSN 2519-4682. 2, 267–275. [in Ukrainian].

17. Prilutskaya, O.A. Sotsializatsiya strahov u naseleniya i psihologicheskie osobennosti izmeneniya povedeniya i otnosheniy. [Socialization of fears among the population and psychological characteristics of changes in behavior and relationships]. Retrieved from URL: <http://credonew.ru/content/view/104/23/>. [in Russian].

18. Korsini, R., Auerbaha, A. (2003). *Psihologicheskaya entsiklopediya*. [Psychological Encyclopedia]. Spb.: Piter. [in Ukrainian].

19. Ryzhanova, A.O. (2009). Osoblyvosti sotsialno-vykhovnykh komunikatsii v umovakh informatsiinoho suspilstva. [Features of social and educational communication in the conditions of information society]. Proceedings of the 3rd international scientific conference, Social communications in the strategies of formation of a knowledge society (pp.34-37). Ukraine, Kharkiv: Kharkiv state

academy of culture. [in Ukrainian]. **20. Ryzhanova, A.O.** (2004). Rozvytok sotsialnoi pedahohiky v sotsiokulturnomu konteksti. [The development of social pedagogics in socio-cultural context]. (Unpublished master's thesis). Luhansk Taras Shevchenko National University. **21. Sotsialna pedahohika: mala entsyklopediia / za zah. red. prof. I. D. Zvierievoi.** (2008). edit prof. I. D. Zvereva. [Social pedagogy: small encyclopedia]. K.: Center for Educational Literature. [in Ukrainian]. **22. Spysia-Orishchenko, N.** (2016). Psykholohichni osoblyvosti rozvytku osobystosti v rannomu vitsi. [Psychological peculiarities of personality development at an early age]. ISSN 2078-2128. 1, 198-201. [in Ukrainian]. **23. Tolkovyyi slovar russkogo yazyka: v 4 t.** (1996). / pod red. prof. D. Ushakova. Moscow: TERRA. [in Russian]. **24. Fablinova, O.N.** (2016). Internet-kultura kak sotsialnyiy fenomen sovremennosti. [Internet culture as a social phenomenon of modernity]. [Sotsiologicheskyy almanah]. 264–270. URL: <https://cyberleninka.ru/article/v/internet-kultura-kak-sotsialnyy-fenomen-sovremennosti>. [in Russian]. **25. Cherviak, P.I.** (2012). Medychna entsyklopediia. [Medical Encyclopedia]. 3rd ed., dopov. Kyiv: Prosvita. [in Ukrainian]. **26. Shaihorodskiy, Yu.** (2009). Kryza pidlitkovoho viku yak protses pereotsinky tsinnosti. [The adolescence crisis as a process of values revaluation]. ISSN: 2078—189X. 6, 148-153. [in Ukrainian]. **27. Schekoturov, A.V.** (2012). Gendernyye samoprezentatsii podrostkov na stranitsah sotsialnoy seti «VKONTAKTE» (sotsialnaya diagnostika). [Adolescent's gender self-presentations on the pages of the social network VKONTAKTE (social diagnostics)]. ISSN 2219-5467. [in Russian]. **28. Schelina, T.T., Maslova, V.S.** (2014). Fenomen internet-zavisimosti kak prichina deviantnogo povedeniya podrostkov. [The phenomenon of Internet addiction as the cause of adolescent's deviant behavior]. ISSN: 2072-0297. [in Russian]. **29. Erikson, E.** (1996). Identichnost: yunost i krizis A translation of the Tolstyih, A.V. [The Identity: youth and crisis]. Moscow: Progress. [in Russian]. **30. Yureva, L.N., Balbot, T.Yu.** (2006). Kompyuternaya zavisimost: formirovanie, diagnostika, korrektsiya i profilaktika: monografiya. [Computer addiction: the formation, diagnosis, correction and prevention: a monograph]. Dnepropetrovsk: Porogi. [in Russian].

Потьомкіна Н. З. Інтернет-залежність у юнацтва як об'єкт соціально-педагогічної профілактики

У статті узагальнені ключові психофізичні новоутворення юнацького віку, які впливають на формування Інтернет-залежності, як негативного соціального феномену в часи глобальних інформаційно-технологічних змін українського суспільства. Відзначена специфіка соціально-педагогічної діяльності в контексті соціально-виховної парадигми соціальної педагогіки. На підставі виявлених особливостей зазначеного вікового періоду обґрунтована доцільність та ефективність соціально-педагогічної профілактики Інтернет-залежності у юні

Ключові слова: юнацький вік, Інтернет-залежність, соціально-педагогічна профілактика Інтернет-залежності юні.

Потёмкина Н. З. Интернет-зависимость в юношестве как объект социально-педагогической профилактики

В статье обобщены ключевые психофизические новообразования юношеского возраста, которые влияют на формирование Интернет-зависимости, как негативного социального феномена в эпоху глобальных информационно-технологических изменений украинского общества. Отмечена специфика социально-педагогической деятельности в контексте социально-воспитательной парадигмы социальной педагогики. На основании выявленных особенностей данного возрастного периода обоснована целесообразность и эффективность социально-педагогической профилактики Интернет-зависимости в юношестве.

Ключевые слова: юношеский возраст, Интернет-зависимость, социально-педагогическая профилактика Интернет-зависимости в юношестве.

Potomkina N. Adolescents' Internet Addiction as Socio-Pedagogic Prevention Object

The article summarizes the key adolescents' psychophysical neoplasms that influence formation of Internet addiction. The author argues that adolescents' Internet addiction is a negative social phenomenon which still are being neglected by Ukrainian researchers. It was also mentioned that the most assuming subtypes of Internet addiction (among five general subtypes which are based on the most problematic types of online applications) for young people are gambling or online computer games and social networking site addiction. The issues of social interaction on the Internet have the opportunity to adolescences for self-realization in the system of social ties, which are not embodied in a real life. European scientists have highlighted the general stages of Internet addiction formation, which, in our opinion, reflects with high rate on young people. Related studies suggested that the disorder is associated with social, academic and family impairment. The main features of dependent young people are: preoccupation with the Internet, inability to control using, hiding or lying about the behavior, psychological withdrawal, and continued use despite the consequences of the behavior. The specific features of socio-pedagogical activity in the context of social pedagogy's social-educational paradigm is noted. It has been found that socio-pedagogical prevention of Internet addiction in adolescence is expedient and effective if it is based on the revealed features of this age period.

Key words: adolescence, Internet addiction, socio-pedagogical prevention of adolescence's Internet addiction.

Стаття надійшла до редакції 11.02.2019 р.
Прийнято до друку 29.03.2019 р.
Рецензент – д.п.н., проф. Рижанова А. О.